

Сергій Собко

(Кіровоград, Україна)

ПРОФЕСІЙНЕ МИСЛЕННЯ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядається професійне мислення майбутніх учителів фізичного виховання, його види згідно специфіки навчання. Наводяться структурні компоненти фізичної культури особистості студента з виокремленням рівнів розуміння майбутніми вчителями фізичного виховання навчального матеріалу.

Ключові слова: професійне мислення, фізична культура особистості студента, структурні компоненти, рівні розуміння.

The article deals with professional thinking of future teachers of physical education, and its kinds according to the specificity of training. We give the structural components of physical culture of a student's individuality distinguishing the levels of material understanding by future teachers of physical training.

Key words: professional thinking, physical education of a student's personality, structural components, the level of understanding.

Постановка проблеми. В сучасних умовах у вищій освіті постає необхідність у новому стилі професійного мислення, з викоріненням причин, що детермінують консервацію застарілих позицій, механізмів гальмування прогресивних перетворень.

На сьогоднішній день заняття з фізичного виховання не суттєво впливають на свідомість студентів, формування у них установок, ціннісних орієнтацій, переконань, активної життєвої позиції і відношення до фізичної культури. Не забезпечується трансформація набутих під час занять знань, умінь, навичок, фізичної підготовленості в загальнокультурному розвитку студента, його здоровому способі життя, соціальній поведінці, в різноманітних формах професійної, суспільної, фізкультурно-спортивної, сімейної та інших видах діяльності. Отже, суттєве зниження світоглядного рівня навчальних занять з фізичного виховання у ВНЗ змусило нас звернутися до розгляду даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі проблема мислення в міждисциплінарному просторі досліджена широко і різнобічно:

логічна теорія мислення, що містить операції аналізу, узагальнень, порівнянь і класифікації (С.Л. Рубінштейн); мислення як рефлексія, споглядання і вирішення задач (А.Н. Леонтьєв, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, О.К. Тихоміров) тощо. Чинності набувають питання системності мислення (Б.І. Адасовський, Г.П. Повещенко). Мислення як раціональний рівень відображення дійсності у фізичній культурі і спорті розглянуто в роботах В.Н. Запорожанова, В.Н. Платонова, В.С. Келлера, Л.П. Матвєєва. Окремо розглянутих питань, що стосуються професійного мислення майбутніх вчителів фізичного виховання, в літературних джерелах нами не знайдено.

Завданнями нашої роботи стали наступні:

1. Здійснити теоретичний аналіз видів мислення згідно специфіки навчання майбутніх учителів фізичного виховання;
2. Розкрити зміст структурних компонентів фізичної культури особистості студента і виокремити рівні розуміння майбутніми вчителями фізичного виховання навчального матеріалу.

Виклад основного матеріалу. У науці мислення традиційно розуміється як вища форма відображення реальності через узагальнене, опосередковане пізнання людиною найбільш вагомих закономірностей, що дає змогу тим самим прогнозувати майбутнє. Стиль же мислення, в більшості випадків, зумовлюється тим, які закономірності людина вважає для себе найбільш важливими, які засоби їх використання для досягнення тієї чи іншої мети [3].

Виділяють три види мислення: практично-дієвий, наглядно-образний і словесно-логічний [4].

Практично-дієвий вид мислення характеризується тим, що мислительні операції здійснюються в процесі маніпулювання з предметами і виконання фізичних вправ. Цей вид проявляється в тактичному мисленні майбутніх учителів фізичного виховання.

Наглядно-образне мислення спирається на первинні і вторинні образи (уявлення). Воно використовується студентами в тому випадку, коли вправи, що описуються викладачем в словесній формі, вони намагаються уявити або

коли розумове завдання вирішують, малюючи схему, що відображає зв'язок будь-яких явищ одне з одним.

Словесно-логічне мислення (його ще називають абстрактно-логічним) характеризується оперуванням абстрактними поняттями і розсудами. Мислительне завдання вирішується тут в словесній (вербальній) формі, де використовуються такі відволікальні поняття, які не можна відобразити конкретним образом: патріотизм, чесність, принциповість, здібність, обдарованість і т.п. Узагальнення цих понять веде і до узагальнення цього виду мислення. В цьому його перевага перед іншими видами мислення, але в цьому полягає і його недолік: ніяке слово, поняття не може передати усіх деталей образу, вичерпати усі нюанси виконання фізичної справи. Тому ніякий повний опис справи викладачем не може замінити безпосереднього виконання цієї справи самим студентом, тих відчуттів, які він при цьому отримує.

Суттєвим недоліком у професійному мисленні майбутнього вчителя фізичного виховання є відсутність бачення комплексного впливу фізичного виховання на розвиток особистості. Підвищення ступеня цілісності означає такий рівень організації навчально-виховного процесу, при якому стимулюється активний стан особистості в цілому, усіх її компонентів і зв'язків. Ці компоненти, в свою чергу, складаються з ряду елементів, що деталізують їх зміст. Сукупність компонентів та елементів можна розглядати як визначальні ознаки змісту фізичної культури особистості [2]. Нами був здійснений розподіл структурних компонентів фізичної культури особистості студента, елементи яких взаємопов'язані, доповнюють і взаємообумовлюють один одного.

Розкриємо їх зміст.

1. Розуміння термінів і понять фізичної культури, без яких неможна зрозуміти та засвоїти жодного наукового положення дисципліни.

2. Оперування науковими фактами в області фізичної культури, що дає можливість зрозуміти закономірності функціонування фізичної культури суспільства і особистості, сформулювати систему власних переконань.

3. Взаємозв'язок соціального й особистісного розвитку сприяє розумінню теорій, що містять систему наукових знань і методів пояснення явищ, які відбуваються у фізичній культурі як соціальному феномені, і процесах, що зумовлюють її особистісний розвиток.

4. Загальнокультурна поінформованість передбачає наявність знань про об'єкт і предмет фізичної культури, методи її пізнання, обізнаність у загальних питаннях з фізкультури і спортивного руху в минулому і сучасному житті України та за кордоном.

5. Світоглядна позиція майбутнього фахівця, що має дві органічно пов'язані між собою сторони – теоретичну й практичну, котрі є основою духовно-практичного засвоєння світу і його теоретичного осмислення. Тобто ціннісні орієнтації відображають сукупність відношень особистості до фізичної культури в житті, її професійної й активної діяльності для їх використання.

6. Фізична досконалість зумовлює такий рівень здоров'я, фізичного розвитку, психофізичних і фізичних можливостей особистості, які складають фундамент її активної, перетворювальної, соціально значущої, фізкультурно-спортивної діяльності і життєдіяльності в цілому.

7. Фізкультурно-спортивна діяльність, де визначальними є наступні види діяльності: оздоровча, пропагандистська, репродуктивна, спортивна, освітянська, профілактична, організаційна, суддівська, інструкторська тощо.

8. Творче впровадження набутого досвіду в різноманітні сфери життєдіяльності – навчальну, професійну, громадську, сімейну та ін.

9. Самовиховання – поступове перетворення процесу навчання і виховання в процеси самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, саморозвитку [5].

Згідно з компонентною структурою фізичної культури особистості студента можна виокремити рівні розуміння майбутніми вчителями фізичного виховання навчального матеріалу: описовий, порівняльний, пояснювальний, узагальнюючий, оціночний, проблемний (дослідницький) [4].

Описовий рівень забезпечує розуміння предмету розмірковування, оволодіння фактичним матеріалом і спеціальною термінологією.

Порівняльний рівень розуміння пов'язаний зі співставленням двох або декількох об'єктів та їх розрізненням або встановленням їх тотожності. Цей рівень базується на мислительних операціях аналізу і порівняння.

Порівняльне розуміння містить в собі розпізнавальне і співставлене розуміння. Розпізнавальне розуміння проявляється у всіх випадках, коли відповідь на питання була знайдена раніше. Тут майбутній вчитель не буде заново розуміння, а використовує вже накопичений досвід, іноді доповнюючи відповідь і частково перебудовуючи її в залежності від обставин.

Співствлене розуміння проходить тільки після пояснення викладача або читання підручника для розуміння незнайомих об'єктів і явищ. Від студента вимагається лише співставити нове з тим, що він знав раніше.

Різновидом співставленого мислення є понятійне – основне під час практичних занять, головна функція якого полягає у зведенні всіх фактів, з якими зустрічаються студенти, до відомих понять, а всіх завдань – до відомих способів рішення. Наприклад, під час гри у футбол студент повинен визначитися із ситуацією і співставити її з певним завданням – як раціональніше провести атаку на ворота суперника. В результаті маємо жорстко запрограмовану діяльність майбутнього вчителя фізичного виховання.

Узагальнений рівень розуміння пов'язаний з можливістю студентів із окремих випадків робити загальні висновки, узагальнення. Він проявляється в умовиводах типа індукції і дає можливість здійснювати класифікацію і систематизацію навчального матеріалу, наприклад фізичних вправ.

Оціночне розуміння пов'язане з відображенням майбутніми вчителями фізичного виховання свого відношення до процесу навчання і виховання. Розвинути це розуміння можна під час ситуацій оціночних суджень.

Проблемне, дослідницьке розуміння характеризується самостійністю у побудові розуміння, у прагненні майбутнього вчителя фізичного виховання знайти свій хід суджень. Розвитку у майбутніх учителів фізичного виховання

цієї форми мислення сприяє проблемне навчання, в якому можна виділити три основних ланцюги: постановку проблеми, її формулювання і вирішення. В тому випадку, коли майбутні вчителі фізичного виховання самі створюють проблему, самі її формулюють і вирішують, а викладач лише організовує і контролює їхню пізнавальну діяльність, вони оволодівають дослідницьким рівнем розуміння.

Пізнавальна діяльність переслідує двоєдину мету: формування активності й самостійності як рис особистості та розвиток здібностей, умінь, набуття знань і навичок [6]. Пізнавальна діяльність майбутнього вчителя фізичного виховання нерозривно пов'язана з фізичною культурою та спортом. Найвище призначення фізичної культури та спорту – служити засобом виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості. У системі виховання вони виступають факторами впливу не тільки на фізичний розвиток людини, але й на її духовний світ, створюючи додаткові можливості для формування активної життєвої позиції людини, її високоморальної поведінки. Фізкультурно-спортивна діяльність справедливо вважається одним із витоків самовдосконалення, самовиразу й самоствердження особистості. Від того, як фізкультурно-спортивна діяльність сприяє соціальному й професійному становленню майбутнього вчителя фізичного виховання, залежить його особистісний розвиток. Фізкультурно-спортивна діяльність як одна з форм людської діяльності – необхідна потреба особистості для її гармонійного розвитку.

Спрямоване формування потреби у фізкультурно-спортивній діяльності та подальше її задоволення – дві сторони єдиного взаємопов'язаного процесу. Навчаючись на факультеті фізичного виховання, студенти приймають участь у різних формах фізкультурно-спортивної діяльності, кожна з яких у тому чи іншому ступені забезпечує задоволення потреб, котрі відповідають системі ціннісних орієнтацій особистості або ж її життєвій концепції, на основі якої вони досягають поставленої мети. Так, в процесі фізкультурно-спортивної діяльності, рушійною, значущою для особистості мотивацією, через інтерес до

діяльності, майбутній учитель фізичного виховання може отримувати задоволення, визнання або ж досягати бажаних реакцій психіки, свідомості, інтелекту [1].

На основі проведеної роботи можемо зробити наступні **висновки**:

1. Затвердження в якості мети, на етапі професійного становлення майбутнього вчителя фізичного виховання, формування фізичної культури особистості повинно відображати специфіку сьогодняшньої педагогічної діяльності у вищій школі. Така орієнтація педагогічної діяльності звернена до особистості студента, перспективи його життєдіяльності. Студент повинен стати суб'єктом пізнавальної, фізкультурно-спортивної та інших видів діяльності.

2. Розкрито зміст основних структурних компонентів фізичної культури особистості студента: розуміння термінів і понять фізичної культури; оперування науковими фактами в області фізичної культури; взаємозв'язок соціального й особистісного розвитку; загальнокультурна поінформованість; світоглядна позиція майбутнього фахівця; фізична досконалість; фізкультурно-спортивна діяльність; творче впровадження набутого досвіду в різноманітні сфери життєдіяльності; самовиховання.

3. Виокремлено рівні розуміння майбутніми вчителями фізичного виховання навчального матеріалу: описовий, порівняльний, пояснювальний, узагальнюючий, оціночний, проблемний (дослідницький).

Перспективи подальших досліджень в даному напрямку вбачаємо у впровадженні в освітній простір ВНЗ педагогічних умов, сутність яких буде полягати у позитивному суб'єкт-суб'єктному взаємозв'язку як витоку подальшого професійного зростання професорсько-викладацького складу та студентської молоді, активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бауэр В.Г., Виленский М.Я. Взаимосвязь целей и форм участия студентов в физкультурно-спортивной деятельности / В.Г. Бауэр, М.Я.

Виленский // Теория и практика физической культуры. – 1988. – № 12. – С. 14 – 16.

2. Виленский М.Я. Основные сущностные характеристики педагогической технологии формирования физической культуры личности / М.Я. Виленский, Г.М. Соловьев // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2001. – № 3. – С. 2 – 7.

3. Выпускник 80-х: Социологический очерк / Анисимова О. М. , Козлов А.А., Смирнова Е. Э. и др.; Под ред. В.Т. Лисовского, У. Штарке . – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1990. – 208 с.

4. Ильин Е.П. Психология физического воспитания: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2114 “Физ. воспитание”. – М.: Просвещение, 1987. – 287 с.: ил.

5. Собко С.Г. Фізична культура особистості студента крізь призму гуманістичної парадигми освіти / С.Г. Собко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С. – харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2009. – № 1. – С. 135 – 139.

6. Трофимова Н.М., Еремина Е.И. Самообразование и творческое развитие личности будущего специалиста / Н.М. Трофимова, Е.И. Еремина // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 42 – 46.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Собко Сергій Григорович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання і оздоровчої фізичної культури Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.